

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. II. De Paradiso terrestri,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

Respondeo ex D. Thoma in 2. dist. 32. qu. 1. art. 1. Adamo per penitentiam, sicut & nobis per baptismum, restitui quidam iustitiam originalem, quantum ad suum primum & principaliorum effectum, qui est sanctificare animam, & subicere mentem Deo ut fini ultimo; non tamen propter eam absolute concedendum esse, quod per baptismum, vel penitentiam restituitur iustitia originalis: quia hoc nomen absolute prolatum denotat vel ipsam iustitiam adaequate sumptam, quatenus omnia dona & privilegia, quibus homo in statu innocentiae gaudebat, complectitur, vel saltem ipsam gratiam sanctificantem, prout formaliter est radix & origo illorum, & quatenus habet peculiarem illum modum informandi subiectum, & speciale illud dominium supra animam, quod supra exposuimus: illa autem sub hac ratione & formalitate, neque Adamo per penitentiam, neque nobis per baptismum restituitur, & multo minus per illa Sacramenta recipiuntur omnia illa dona & privilegia, quibus primi parentes in statu innocentiae gaudebant.

Obijcies quinto: perfectiones illae, quibus iustitia originalis perficiebat corpus, subijciendo illud animae; & appetitum sensitivum subordinando ipsi rationi, quamvis absolute essent supra naturam hominis, non tamen transcendebant totum ordinem naturalem, sed solum in tantum hunc ordinem hominem perficiebant, ut de dono integritatis disputatione tertia dicemus: Ergo illarum radix debebat esse ejusdem ordinis, atque adeo distincta a gratia sanctificante, quae omnino est ordinis supernaturalis.

Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam: nam sicut in Beatissimis dotibus corporis, quamvis entitativè naturales, & supernaturales solum quantum ad modum, non postulant pro radice in anima aliquem habitum naturalis ordinis, sed sufficienter eas inseruit gratia consummata patris, & visio beatifica, ut docent Theologi in tractatu de beatitudine: ita similiter gratia status innocentiae, licet esset entitativè supernaturalis, poterat esse radix & origo donorum integritatis, immortalitatis, & impassibilitatis ejusdem status, tamen illa essent naturalia quoad entitatem, & supernaturalia solum quantum ad modum: quamvis enim, quae sunt ordinis superioris, nequeant in re inferioris ordinis contineri, subindeque nec ab illis ullo modo produci; non tamen repugnat, quod ea, quae sunt ordinis inferioris, in re superioris ordinis, & per consequens effectus entitativè naturales in causis supernaturalibus eminenter concipiuntur: nam sicut causa aequivoca debet esse diversae speciei ac illius effectus, ita potest ad distinctum & superiorem ordinem pertinere.

DISPUTATIO II.

De paradiso terrestri.

Vsque adeo breviter & involute de paradiso terrestri scripsit Moyses, ut ejus vetera & propria sententiam assequi; hujusque mirabilis loci naturam & qualitates penitus nosse, visum sit omnibus difficillimum. Unde Ambrosius de paradiso scribens ingressum, ita exorsus est: De paradiso adorandis sermone meo dicere a se nobis videtur incutere, quidam est paradisi, ubi sit, qualis sit, investigare & exam.

A planare cupientibus. Attamen, quia illius cognitio ad ea, quae de felicitate status innocentiae diximus, perfecte intelligenda prorsus necessaria est, disputationem istam praecedenti subnectimus, in qua, quae de paradisi terrestri natura, situ, magnitudine & amoenitate à SS. Patribus, & Doctoribus Scholasticis communiter dici solent breviter colligemus. & quis, quantum, & qualis locus fuerit, in qua mundi parte conditus, & an adhuc perseveret in terra, eam, quae poterimus, perspicuitate exponemus.

ARTICULUS I.

B An paradisi sit aliquis locus corporeus in aliqua determinata mundi parte conditus, & in qua?

§. I.

Referuntur sententiae, & prior, seu probabilior eligitur.

PHilo libro de opificio mundi, & Origenes in 1. libris super Genesim, negant paradysum esse locum aliquem corporeum & terrestrem, & totam paradisi historiam à Moysè c. 2. Geneseos conscriptam, non literaliter, sed figuratè, & allegorice accipi debere contendunt: unde Origenes paradysum ponit non in terra, sed in tertio caelo, ad quod raptus est Paulus; per arbores paradisi virtutes Angelicas interpretatur; per flumina verò, aquas, quae supra firmamentum sunt. Item l. 4. ait: Quis verò ita idiora invenatur, ut putet velut hominem quendam agricolam, Deum plantasse arbores in paradiso, &c. Similia docere videtur Ambrosius in lib. quem de paradiso edidit, & epist. 42. quae est ad Sabinum, ubi recensitis aliorum Scriptorum varijs opinionibus, ut similis verò concludit, paradysum non fuisse locum terrestrem, sed quidpiam spirituale & intelligibile, quod ad mentem & spiritum Adamis oblectandum, & quodammodo in hac vita beandum, pertinebat. Augustinus etiam in l. de haeresibus c. 59. Seleucianos & Hermimianos refert negasse visibilem paradysum, & in eodem errore fuisse Franciscum Georgium refert Sixtus Senens. l. 3. Bibliot. annot. 106. Alij deniq; quos refert Hugo de S. Victore annot. in Genesim c. 2. docent paradysum, quem describit Moyses, non fuisse definitam aliquam regionem, aut certum quempiam terrae locum; sed nomine paradisi denotari universam terram, quae in primæva conditione ac statu suo ob eximiam bonitatem, amoenitatem, & fecunditatem erat tota quasi hortus quidam amoenissimus, & tanquam paradysus; quemadmodum Genesim. 13. Sodoma & Gomorra fuisse dicuntur quasi paradysus Dei. Pro declaratione veræ & Catholicæ sententiae, Dico primò, paradysum, quem describit Moyses, locum fuisse visibilem & corporeum, non verò purè intelligibilem & spiritualem.

Probatur primò: nam ut rectè discuerit S. Th. 1. p. qu. 102. art. 1. quae de paradiso in Scriptura dicuntur, per modum narrationis historicae proponuntur: Sed in his, quae Scriptura sic tradit, est pro fundamento tenenda veritas historiae, alias nihil esset in Scriptura certum: Ergo ita est accipienda narratio Genesim de paradiso; non verò ad sensus purè mysticos & allegoricos pertrahenda. Unde Hieronymus Danielis 10. Philonem & Origenem pungit, & in illos allegoricos paradisi

paradisii Interpretes sic invehitur : *Contricescant eorum deliramenta, qui umbras & imagines in veritate sequentes, ipsam conantur evertere veritatem; ut paradisum, & flumina, & arbores puerit allegoria legibus se debere subtrere.*

3. Probatur secundo ex ipso textu Scripturæ sacre, & historia paradisi, quam scribit Moyses Genes. 2. plura enim, quæ in ea referuntur, non possunt ad sensum mysticum, & allegoricum trahi, sed necessarîo in sensu proprio & literali intelligi debent. In primis in hac proprietate sine dubio intelligenda sunt illa verba : *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave* : nam visus ibi propriè pro sensu corporeo, & verbum vescendi, pro corporali manducatione accipitur ; aliàs quod cap. 3. dicitur : *vidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit, &c.* non propriè, sed metaphoricè esset intelligendum, atque ita omnia, quæ de peccato primi parentis Ecclesia credit, falsâ essent. Unde Epiphanius in Anchorato : *si non est (inquit) paradysus sensibilis, non est fons, non fons, non solia, non comedit Eva, &c. sed veritas jam sabulata est.* Deinde additur in eo loco fluvium fuisse ad irrigandum illum, eumque in quatuor flumina dividi, quorum duo, scilicet Tigris & Eufrates, adhuc suis nominibus cognoscuntur, ille in Assyria, iste in Armenia. Item Genes. 13. dicitur, quod universa regio Jordanis irrigabatur sicut paradisus Domini, & sicut Ægyptus : ex qua comparatione rectè colligit Augustinus quæst. 27. in Genes. quod sicut terra Jordanis propriè & sensibilibiter irrigabatur, ita etiam paradysus; alioquin non rectè fieret comparatio, præsertim quia æquè sit ad irrigationem terræ Ægypti & paradisi. Denique Adamus dicitur extra paradisum productus, ac in illo positus, ut operaretur, & custodiret illum, (id est ipsum coleret corporali & suavi exercitatione) & ex eo propter peccatum inobedientiæ à Deo ejectus, positusque in aditu ejus Cherubin, ut ipsum ab ejus ingressu prohiberet : scilicet similia, quæ paradisum fuisse locum corporeum & terrestrem haud dubiè demonstrant.

4. Ratio etiam id suadet : Cum enim homo corporalis sit, & vitam immortalem, & suo modo felicem ac beatam in terris acturus esset, si in innocentia perseverasset; decenterissimum fuit, divinæ providentiæ consentaneum, ut ipsum poneret in loco saluberrimo & jucundissimo, qui talitati esset proportionatus, & in quo omnia necessaria ad immortalitatem quandam corporis invenirentur : talia autem sunt, quæ Scriptura propriè intellecta de paradiso terrestri narrat : Ergo ille paradysus verè corporalis & terrestris fuit, non verò purè intelligibilis & spiritualis.

5. Favet etiam communis traditio Patrum Græcorum & Latinorum, qui id unanimi ferè consensu aperte profitentur : sed duos adducere sufficiet. Augustinum scilicet & Chrysostomum. Ille homil. 13. in Genes. sic ait : *Ideo Moyses describens paradisum, & nomen loci in quo erat, scilicet Edem, & plagam orientalem, quam spectabat, & nomina fluminum è paradiso egredientium, ferè nota omnibus, tam subtiliter & accuratè enarravit, ut non liceret nugari volentibus decipere simpliciores, dicendo nullum fuisse in terra paradisum, sed in celo, & alias fabulas, suaque somnia jactando.* Nam si cum

Moses tantam in describendo paradiso diligentiam posuerit, nihilominus tamen fuisse nonnulli, fabulantes non fuisse super terram paradisum, multaque aliâ à doctrina Moysi alienissimam inducentes, & verba ejus aliorum, quam dicta sunt, detorqueutes : quid futurum fuisset, si non tam minutè, tam dilucide, & num tam enucleatè paradisum descripsisset ? Ille verò lib. 13. de civit. cap. 21 hæc scribit : *Nonnulli totum illum paradisum, ubi primi homines fuerunt, ad intelligibilia referunt, arboresque illas & ligna fructifera, in virtutes vitæ, moresque convertunt, tanquam visibilia & corporalia illa non fuerint, sed intelligibilia significandorum causæ, eo modo dicta vel scripta sint. Quasi propterea non potuerit esse paradysus & corporalis quia potest etiam spiritualis intelligi : tanquam ideo non fuerint dæa mulieres Agar & Sarâ, & ex illis duo filij Abrahæ, unus de ancilla, alius de libera, quia duo testamenta in eis figurata dicit Apostolus. Nemo itaque prohibet intelligi paradisum vitam beatorum : quatuor virtutes, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque pietatem ; & ligna ejus, omnes utiles disciplinas ; & lignorum fructus, mores piorum ; & lignum vite ipsam bonorum omnium matrem sapientiam ; & lignum scientiæ boni & mali, transgressi mandari experientiam. Possunt hæc etiam in Ecclesia intelligi : eam melius accipiamus tanquam prophetica indicia precidentia futurorum : paradisum scilicet ipsam Ecclesiam, sicut de illa legitur in Cantico Canticorum : quatuor autem paradysi flumina, quatuor Evangelia ; ligna fructifera sanctos ; fructus autem eorum, opera eorum : lignum vite, sanctum sanctorum, atque Christum : lignum scientiæ boni & mali, proprium voluntatis arbitrium. Hæc & si quæ alia communi dicta possunt de intelligendo spiritualiter paradiso, nomine prohibente dicantur, dum tamen & illius litteræ veritas fidelissima, rerum gestarum narratiõe commendatâ credatur. Quibus verbis Augustinus aperte declarat, rectè atque utiliter consistere, qui descriptionem paradisi primò secundùm sensum historicum & litteralem exponunt, deinde per sensum mysticum ad interiores, & sublimiores quosdam rerum spiritualium & celestium intelligentias applicant.*

Dices secundo, Nominè paradisi terrestri non totam terram floribus, plantis, arboribusque ornatam, sed locum particularem in regione orbis determinatam sitam, debere intelligi. Ita S. Thomas loco citato, & sancti Patres super his alligati, præsertim Augustinus lib. 8. de Genes. ad litt. cap. 7.

Probatur manifestè ex Scripturâ, quæ ait paradisum in Oriente plantatum : tota verò terra nedum ad Orientem, sed etiam ad Occid. Aquilonem, & meridiem satis diffusa jacet. Deinde subdit, Deum è loco, in quo Adamum condiderat, ipsum in paradisum transtulisse, & postea in penâ peccati è paradiso eiecisse, & ante paradisum Cherubin constituisse ad custodiendam viam ligni vitæ : Sed Deus non creavit Adamum extra hunc terrarum orbem, ut ex illo in hunc transvehereur, nec ipsum eiecit in alium mundum, cum in hac nostra terra habitasse constet ; nec ante totum orbem Cherubin collocavit, ne primi parentes ex alio mundo in hunc irruerent : Ergo paradysus terrestri non est tota terra, sed aliquis locus particulis in regione orbis determinatus situs.

Dico tertio, paradisum terrestrem in Orientalibus partibus esse situm, non sub Æquinoctiali, aut Zona torrida, sed sub Zona temperata

quæ autem regio illa sit, nihil certi definiri A
possit.

Prima pars hujus assertionis est omnino cer-
ta: Tam quia Genes. 2. in textu Hebraico, &
translatione Septuaginta Interpretum dicitur:
Plantavit Dominus Deus paradisum in Edem ad Ori-
entem: Tum etiam, quia ut discit D. Tho-
mas 1. parte quaest. 102. art. 1. *Paradisus conve-*
nienter in parte Orientali dicitur situs, quia creden-
dam est, quod in nobilissimo loco totius terra sit con-
stitutus: cum autem Oriens sit dextra cæli, ut patet
per 1. libro Sapientum in 2. de cælo, dextra autem sit nobi-
lissimam partem, conveniens fuit, ut in Orientali
parte paradisi terrenus insitueretur ad Deo. Unde
Isidorus in lib. Etymol. dicit, quod Paradisus
est locus in Orienta partibus constitutus. Hinc Ex-
positores historici perhibent, quod omnia aroma-
ta sua viliissimi odoris circa loca maris orienta-
lia, seu Indiarum nascantur, utpote quæ paradi-
so terrestri sunt magis vicina. Alij verò obser-
vant cum S. Thoma 2. 2. quaest. 84. art. 3. ad
3. inde ortam fuisse consuetudinem orandi ad
Orientem: nimirum quia versus eam partem
paradisus terrestris, per quem spiritualis signi-
ficabatur, conditus fuit.

Secunda verò pars licet non sit ita certa, ac
precedens, est tamen valde probabilis: nam li-
cet sub Equinoctiali & Zona torrida multa re-
perita sint temperata ac fertiles regiones, illa
tamen ex natura rei non sunt hujusmodi, sed ex
accidenti aliquo, ut ex opacitate ingentium ar-
borum, aut ex leni ventorum flatu, ardorem So-
lis temperant: Sed paradisum in loco omni-
um amenissimo, & ex natura rei temperatissi-
mo plantatum fuisse decet: Ergo nec sub Æqui-
noctiali, nec sub Zona torrida, sed sub Zona
temperata conditum esse verisimilius & proba-
bilis est.

Denique quod regio illa orientalis, in qua pa-
radisus plantatus est, certo designari nequeat, ex
eo patet, quod nullæ sint ad hoc indicandum nisi
levissima conjectura. In primis enim quod ali-
qui dicunt, Paradisum terrestrum in Mesopota-
mia fuisse conditum, eò quod juxta textum He-
braicum, & versionem Septuaginta, dicitur
plantatus in Edem ad Orientem, & Edem fuerit
regio Mesopotamiae, ut colligitur ex 4. Regum
19. frivolum est: quia hoc Edem Paradisi longè
diversum est ab Edem Mesopotamiae, cum E-
dem Paradisi cum quinque punctis, Edem verò
Mesopotamiae cum sex scribatur, ut lingua
Hebraice periti observant. Addo quod in ipso
Paradiso oriebatur fluvius, qui inde divideba-
tur in quatuor capita, quorum nomina sunt Eu-
phrates, Tigris, Phison, & Geon: At in Mesopota-
mia nullus ejusmodi fluvius oritur: fluunt
quidem per Mesopotamiam Euphrates & Ti-
gris, sed non ibi oriuntur, sed in Armenia fontes
suos habent: Phison verò & Geon, neque in E
Mesopotamia fontes habent, neque in ea ullo
modo reperuntur: nam ut infra ostendemus,
Phison & Geon sunt Nilus & Ganges, quorum
primus alluit Ægyptum, secundus verò transit
per Indiam. Ergo Paradisus terrestris in Mesopota-
mia non fuit conditus.

Nec magis firmum aut solidum est, quod alij
dicunt, nimirum Paradisum terrestrum propè re-
gionem Damascenam fuisse plantatum: quia (in-
quunt) constans Hebræorum & plurimum ex no-
stris traditio est, Adam esse formatum in agro
Damasceno ex *Adamah*, hoc est terra rubra, qua-

lis dicitur esse terra Syriae & Armenia: verifi-
mile autem est, Adam propè paradisum terre-
stem, in quem postea introductus est, fuisse con-
ditum. Non, inquam, hoc magis habet firmita-
tis: tum quia non est omnino certum, Adamum
formatum fuisse in agro Damasceno: ait enim S.
Anastasius Sinaita homil. 9. in Hexam. ignorari
locum, ubi Adam compactus fuit, tum etiam
quia esto quod Adam in agro Damasceno condi-
tus sit, non rectè inde colligitur, Damascenam
regionem proximam esse paradiso: cum tam fa-
cile Deo fuerit, Adamum ex remoto, quam ex
propinquo loco in paradisum transferre.

Demum valde incertum est quod alij asserunt, 12.
nempe paradisum terrestrum in Indocytia fuisse
positum, inter Indum & Gangem, prope Ace-
sinem fluvium, eo loco, quo Hieroti celebri a-
mini conjungitur: quia ibi plurimæ sunt ficus In-
dicæ, ex quarum folijs, quæ miræ sunt magnitu-
dinis, dicunt primos parentes fecisse sibi perizo-
mata, quæ Genes. 3. memorantur. Hanc enim
conjecturam levissimam esse, convincit, quod
ficus Indica per totam Indiam, etiam ultra Gan-
gem progerminat.

ARTICULUS II.

Præcipua objectiones solvantur.

Obijcies primò contra primam conclusio- 13.
nem: Quod dicitur Genes. 3. de ambulatione
Dei in paradiso post meridiem, non potest in
sensu proprio & literali intelligi, cum Deus in-
corporeus sit: Ergo nec alia, quæ de paradiso
Scriptura capite præcedenti refert, sed ea ne-
cessario ad sensum spiritualem & mysticum per-
trahi debent.

Respondeo primò negando Antecedens: Nam 14.
de ambulatio illa facta est per Angelum, Dei
personam representantem in corpore assum-
pto, ut docet D. Gregorius lib. 28. Moral. c. 3.

Respondeo secundò, dato Antecedente, ne-
gando Consequentiam: cum enim Deus sit in-
corporeus, nequit ejus deambulatio intelligi
corporaliter, quæ facta per ipsum, nullo assum-
to corpore, sine maximo absurdo & inconveni-
enti: At nullum absurdum & inconveniens se-
quitur, quod de paradiso corporali & visibili
intelligantur ea, quæ describit Moyses Genes.
2. & 3. ut ex infra dicendis patebit.

Obijcies secundò: Apostolus 1. ad Corinth. 12. 15.
scribit se raptum fuisse in tertium cælum, & con-
tinuò id ipsum repetens, dicit se raptum in para-
disum: igitur non in terra sed in tertio cælo est
paradisus, ut docuit Origenes supra relat.

Respondeo non esse eundem paradisum in quo
Adam fuit positus à Deo, ac in penam peccati
ab eo expulsus, & in quem raptus fuit Paulus: ut
rectè docet commentarius S. Ambrosii ascriptus
in c. 6. prioris ad Corinth. Nam hoc nomen *Para-*
disus, æquivocum est, & tripliciter in Scriptura
usurpari solet, primò pro loco amenissimo, in
quo Adam ante peccatum fuerat positus: secundò
pro cælesti patria, in qua Sancti locentur, &
Dei visione perficiuntur: tertio pro ipsa clara
Dei visione, ubicunque sit, sive in cælo, sive in
lymbo inferni: unde Christus dixit latroni Lucæ
23. *Hodie mecum eris in paradiso*, id est in visione
Dei, quamvis eo die uterq; ad lymbum descen-
derit. Quando ergo Apostolus dicit se raptum
fuisse in paradisum, nomen paradisi in secundo,
vel tertio, non verò in prima acceptione usurpat.

Obijcies

18. Obijcies tertio contra secundam conclusionem: Genes. 2. dicitur, *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum, qui inde dividitur in quatuor capita*: At hic fluvius non erat alius quam Oceanus, ut ait Damascenus lib. 2. fidei cap. 9. Ergo cum Oceanus non procedat ex aliquo terra loco determinato, sed totam terram alluat, tota terra floribus, plantis, arboribusque distincta & ornata erat paradysus terrestris, non verò locus aliquis particularis in parte orientali situs.
19. Confirmatur: Quatuor flumina, in qua dividitur dicitur fluvius, qui procedebat de paradiso, non in aliquo loco determinato, sed in diversis orbis partibus habent manifestas origines, ut patet de Euphrate, & Tigri, quæ in montibus Armenia majoris suos fontes & origines habent: Ergo paradysus non est aliquis locus determinatus, sed tota terra, ut floribus, plantis, & arboribus ornata.
20. Ad objectionem respondet D. Thomas in 2. dist. 17. quaest. 3. art. 1. ad 4. *quod primum principium illorum fluminum, sicut & cæterarum aquarum est Oceanus, sed principium proximum est fons ille qui in illa parte terra surgit*; sicque interpretatur auctoritatem Damasceni.
21. Ad confirmationem respondet ibidem ad 5. & 1. part. qu. 102. art. 1. ad 2. si aliqua ex illis quatuor fluminibus nunc habent distincta principia suæ originis hominibus nota, revera non esse illa prima capita, à quibus primam originem & generationem ducunt, sed prius oriri à fonte paradisi, & postea sub terris abscondi, & post longum cursum iterum in illis locis erumpere, ut in alijs fluminibus id sæpe contingit. Quæ responsio est etiam Augustini 8. de Genes. ad litt. c. 7. Moysis Barcephæ 1. de paradiso c. 2. r. Epiphanijs, Theodoret, Rupert, & aliorum.
22. Obijcies quartò: frustrà paradysus in regione orbis determinata fuisset à Deo conditus: quippe qui nulli usui esset futurus, cum non ignoraret Deus hominem peccaturum, & ex eo loco proficiendum.
23. Respondeo, non frustrà conditum paradysum, quamvis Adam modico tempore in eo habitaturus esset, sed hoc non obstante fuisse conveniens ut à Deo conderetur. Primò quidem; quia licet non magno usui fuerit homini ad habitationem, fuit tamen ei maximæ utilitati ad intelligendum, quot quantisque bonis careret, ac esset privatus propter inobedientiam; & ut recordatio amillæ tam amoenæ ac beatæ habitationis ingenium in eo dolorem commoveret. Deinde voluit Deus, ut esset in terris aliquid corporeum & visibile, quod incomparabilem paradisi cælestis pulchritudinem adumbraret, & in quo tanquam in imagine ejus excellentiam intueremur; unde juxta Abulensem, Guilelmum Parisiensem, & alios, paradysus dicitur, *quasi parans Dei visum*. Tertio, Deus non trahat hominem ex præscientia futurorum, hoc est secundum ea, quæ aliquando facturus est, sed secundum præsentem ejus statum: quamvis igitur præsciret peccaturum hominem, tamen quia status innocentia, in quo eum creaverat, poscebat locum habitationis ejus esse singularis & eximia pulchritudinis, atque amenitatis, idcirco consentaneum fuit condere paradysum terrestrem, ut potè locum felicissimo illi hominis statui respondentem. Quarto si non frustrà datum fuit homini, ut posset non peccare, & ut originali justitiâ insignis esset, quam-

vis non ignoraret Deus hominem peccaturum, & morturum, ac dona illa eximia brevi amitturum; profectò nec frustra dici debet conditus paradysus terrestris, tamen à Adam modico tempore in eo habitaturus esset. Addunt alij nunc etiam usum esse aliquem paradisi, cum in eo Henoch & Elias habitare credantur, & habitaturi usque ad adventum Antichristi: sed de hoc infra art. 8.

ARTICULUS III.

Quem situm, seu altitudinem habeat paradysus terrestris?

Hæc quaestio plena est obscuritatis & difficultatis, scriptoribus inter se maxima opinionum varietate dissidentibus; quibusdam eximiam miram, seu verius dicam, incredibilia de paradisi situ seu altitudine asserentibus. Nam Strabus in Genesim, & Beda, ut communiter existimavit, & refert D. Thomas infra qu. 102. art. 1. ad 1. docent paradysum usque ad lunarem circumferentiam pertingere: Damascenus lib. 2. de fide cap. 11. dicit illum esse omni terrâ excellentiorem: Rupertus lib. 1. de Trinit. cap. 37. asserit eum fuisse cælo proximum. Basilius in libro de paradiso in editiori quodam situ illum collocat: ait enim, *locum hunc fuisse creaturæ omni antecellentem, pulchritudine admirabilis, in arduo positum; quibus tenebris obscurari præ altitudine non posset; omnium ortu siderum irradiatum, & undiq; lumine circumfusum; annuarum tempestatum jucundissimâ temperie præditum; limpidissimæque aere circumfusum*. Demum Alchimus Avitus libro 1. carminum de initio mundi cap. 9. de paradisi situ ita cecinit:

*Ergo ubi transmissus mundi caput incipit Indis,
Quo perhibent terram confinia jungere calo,
Lucus inaccessa cunctis mortaliibus aere
Permanet.*

Ab hac opinione non multum recedere videtur Toftatus, qui in 2. cap. Genes. quaest. 9. & in 3. cap. ejusdem libri quaest. 107. affirmat, paradysum non pervenire quidem usque ad orbem Lunæ, sed excedere tamen oras & terminos hujus nostri aeris turbulentis, atque caliginosi, & esse supra regionem aeris; denique in tertia regione aeris esse locatum, celsioremque esse omnibus alijs terræ montibus, ad minus viginti cubitis.

Fundamentum horum Authorum triplex est. Primum, quia à paradiso exeunt quatuor flumina universam terram irrigantia: ad hoc autem necessarium est, locum paradisi esse altissimum. Et quam rationem attigit Moyses Barcephæ libro de paradiso cap. 9. his verbis: *Afferimus eam terram, in qua est paradysus, altitorem multo, sublimioremque existere hæc, quam nos colimus: id enim ita se habere, indicio sunt quatuor illa grandis flumina, quæ orta in paradisi terra, per hanc nostram ab illa diversam feruntur.*

Secundum, quia paradysus debuit esse locus saluberrimus, subindeque liber à ventis & vaporibus terræ: Ergo in altissimo loco debuit esse constitutus.

Tertium, quia verisimile est ita esse situm, ut à qua diavij ad illum pervenire non poterint, alioquin eum destruxissent: Sed aquæ diavij quindecim cubitis super omnes excellos montes terræ assenderunt, ut dicitur Genes. 7. Ergo oportet

oportuit paradisum excelliorem fuisse omnibus
terre montibus, ad minus viginti cubitis.

Contra Pererius lib. 3. in Genes. disp. de pa-
radiso qu. 2. existimat probabilius esse, illum in
planitie aliqua situm esse: tum quia nimia altitu-
do non est sana, ob vicinitatem syderum, & ele-
menti ignis: tum etiam, quia omnes planities or-
dinatæ sunt fertiliores, & meliores ut plurimum
habent fructus.

Inter has sententias extremè oppositas medi-
am sequendam esse existimo, & dicendum cum
pluribus Doctoribus, paradisum neque ita esse
demissum, ut in planitie aliqua constitutus sit;
neque tum excelsum & elevatum, ut usque ad
globum lunarem, vel supremam aeris regionem
pertingat, ut altiores terra montes viginti cubi-
tis excedat; sed ipsum in suprema hujus infimæ
regionis aeris parte positum esse, & ferè ad se-
cundam aeris regionem pertinere.

Prima pars hujus assertionis probatur contra
Pererium rationibus pro prima sententia adduc-
tis: illæ enim ad minus convincunt paradisum
terrestrem non in aliqua planitie, aut aliquo lo-
co terre infimo esse positum; alioquin nec liber
esset à ventis & vaporibus terræ; nec quatuor
flumina, quæ ex illo exeunt, commodè possent
totam irrigare terram, & pertam varias orbis
regiones discurrere.

Secunda verò pars ratione à Pererio insinua-
ta suadet: nam locus adeò excelsus non esset
salubris, nec habitacioni hominum accommoda-
tus: est enim tertia regio aeris omnino inhabita-
bilis homini, ob nimiam siccitatem, ingentem
ardorem, vehementem agitationem ac volubili-
tatem, ex vicinia elementi ignis, ex raptu & ver-
tiginè cœli, & ex multitudine corporum inflam-
matorum, ut sunt cometae, qui in ea regione ge-
nerantur: nullus ibi stat ventus, nullus refrige-
rat imber aut ros, nulla fluminum, & fontium
origo, nullus stirpium fetus, nullus herbarum
viror, & nullus flos, nullusque fructus esse po-
test, denique aer supremæ regionis est valde te-
nuis, siccus, & calidus, subindeque respiracioni
hominis, & refrigeracioni cordis minimè con-
veniens. Unde D. Augustinus lib. 3. de Genesi
ad litteram ca. 3. ait, in vertice olympi perhibe-
ti aërem esse adeò tenuem, ut neque nubibus
obumbretur, neque turbetur ventis, neque ali-
tes sustinere queat, neque ipsos homines (si qui
forte vel sacrificandi, vel insipientiorum syde-
rum causâ illuc ascenderint) crassioris aëris spi-
ritu alere possit, eosque ferre secum solitos spon-
gas plenas aquâ, unde fugant idem idem humo-
rem ad refrigerandum cor; aliter enim, ob sum-
mam illius aeris tenuitatem & siccitatem vive-
re non possent.

Deinde, si tanta esset paradisi sublimitas, ut
usque ad lunæ globum pertingeret, ab aliqua re-
gione conspiceretur; atque vel nobis, vel anti-
pædis nostris, aliquando Solis aut Lunæ conspe-
ctum eriperet, præsertim cum ad Orientem situs
esse credatur.

Addunt aliqui, quod si adeò excelsus esset ac
sublimis, ut esset facilis ascensus ejus, oporteret
basim seu fundamentum illius occupare totam
ferè terram, ut paulatim decrederet, & suavem
ascensum præberet hominibus, ex aliis terra
partibus ad illum conscendentibus, si felicissi-
mus innocentie status perseverasset, ut facile pa-
tebit consideranti proportione necesse est ser-
vandam inter cacumen montis & extensionem
radicum ejus. Unde SS. Patres suprâ adducti, dum

Tom. II.

A ajunt Paradisum usque ad lunarem circulum per-
tingere, aut cœlo proximum esse, utuntur hy-
perbole, ut ex altitudine hyperbolica ejus ex-
cellentiam demonstrant; vel ut declarent in eo
perpetuam aeris temperiem esse, & in hoc affi-
milari corporibus cœlestibus, quæ sunt absque
contrarietate, ut ait S. Thomas 1. parte qu. 102.
art. 1. ad 1. *Magis tamen (subdit S. Doctor) sit men-
tio de lunari globo, quam de aliis spheris: quia lunaris
globus est terminus cœlestium corporum versus nos, &
luna etiam est magis terra affinis inter omnia cœlestia
corpora.*

Tertia denique conclusionis pars probata ma-
ner ex dictis: nam suprema hujus infimæ regio-
nis aeris pars est convenientissimus locus habi-
tacioni hominum, cum illa libera sit à perturba-
tionibus, & nimia frigiditate & humiditate se-
cundæ regionis, atque à nimio calore, qui ex re-
flexione radiorum Solis à terra ascendenti-
um solet provenire; neque ibi venti violenti sint, &
locus ille melius recipere possit influentias Solis
& stellarum: Ergo probabilius & verisimilius
est paradisum terrestrem in ea fuisse positum.

Neque obstat quod ait Scriptura de quatuor
fluminibus à paradiso exeuntibus, & rotam ter-
ram irrigantibus: nam fluvius per longa spatia
descendens non petit necessariò magnam altitu-
dinem scaturiginis, ut in multis fluminibus con-
stat. Nilus enim per multa milliaria pergit viâ fe-
rè planâ: similiter Danubius, licet cadat ex ali-
quo monte, si tamen ad radices illius oriretur,
eodem plane modo pergeret postea per mediam
ferè Europam, ac jam pergit. Ad illud verò quod
subditur de aquis diluvij, quæ, teste Scripturâ,
quindecim cubitis super omnes excelsos montes
terra ascenderunt, infra dicemus, cum discuti-
mus an paradisus terrestris adhuc extet, vel a-
quis diluvij destructus sit?

ARTICULUS IV.

Quanta magnitudinis fuerit Paradisus terrestris?

Hæc quæstio non minus obscura & difficilis
est, ac præcedens, nec in ejus resolutione
minori opinionum varietate Authores inter se
dissent. Nam paradisum terrestrem fuisse lo-
cum amplissimum & vastissimum asserit Augu-
stinus lib. 8. de Genesi ad litteram cap. 10. quod
probat ex magno fluvio quo irrigabatur: quam
etiam sententiam sic indefinitè defendit pro-
pter eandem rationem de flumine, Moyses Bar-
cepha in libro de paradiso cap. 17. ubi ait: *Necesse
est spatiosum admodum atque amplum fuisse para-
disum: eius enim rei fidem facit ingens illud flumè quo ri-
gabatur.* Abulensis autem Genes. 23. quæst. 98.
dat illi circuitum duodecim circiter leucarum:
Suarez verò lib. 3. de hominis creatione cap. 6.
dicit hoc esse nimis parum, & ad minus æquare
magnitudinem unius regni hæud parvi, quale est
Gallia, vel Hispania. Certè in re tam ardua & ob-
scura, & in tanta opinionum varietate, difficile
est quidquam certi definire. Probabilius tamen
existimo, paradisum non fuisse locum adeò pa-
tentem & spatiosum, aut quidam tradiderunt:
Scriptura enim eum appellat hortum, & ait eum
locatum fuisse in regione Heden, ad plagam ejus
orientalem, atque in medio ejus fuisse lignum vi-
tæ, & lignum scientiæ boni & mali: quæ omnia
satis apertè declarant, ipsum non fuisse adeò
spatiosum, ut unius magni regni, qualis est Gal-
lia

V u u lia

lia vel Hispania, amplitudinem adaequaret. Sanè non video, cur viginti aut triginta leuca nò sufficerent pro uno orto, & quare, quamvis magnus esset fluvius ille quo paradisi rigabatur, spatium tot leucarum ad ejus decursum nò esset sufficiens: neque puro Augustinum, aut Mosè in Barcepham, majorem requirere longitudinem.

33. Dices primò: Si Adam non peccasset, omnes ejus posterii mansissent in paradiso terrestri: Sed illi in tam exiguo loco manere non potuissent: Ergo paradisi terrestri spatium viginti & triginta leucarum excedit, & ad minus unius magni regni, qualis est Gallia, vel Hispania, magnitudinem adaequat. Minor probatur. Cùm primi homines post peccatum fere ad mille annos viverent, si non intercessisset peccatum, multò longiori tempore vixissent, subindeq; numerosissimam prolem edidissent: Ergo non potuissent simul in paradiso manere, nisi ille sit locus vastissimus & amplissimus, & spatium viginti aut triginta leucarum excedat.

34. Respondeo primò negando Majorem: Nam si status innocentiae perseverasset, non in solo Paradiso, sed in omni terra, sicut & modo, posterii Adæ habitassent. Unde Adamo & Eva cum iustitia originali creatis, *Benedixit illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram, Genes. 1.* Ubi de universa terra nuper à se creata, etiam extra Paradisum, loquitur Deus: ad replendam enim solam terram Paradisi non erat opus tantà multiplicatione, quantam benedictio illa significabat. Item Moyses ibidem narrat, dixisse Deum homini, ut domaretur cunctis animalibus, & subiceret sibi omnem terram: concessit quoque illi, cibi causà, omnes herbas, & omnes fructus arborum universae terrae: quae omnia satis aperte declarant, in statu innocentiae, non tantum in Paradiso, sed etiam extra ipsum habitaturos fuisse homines. Et sanè, cùm non omnia in uno loco nascantur, si homines intra Paradisum tantummodo habitassent, nec scientiam rerum naturalium, quae perceptione sensuum, multiq; experimentis comparatur, consecuti fuissent, nec ex cognitione & contemplatione tantorum Dei operum, quae in variis mundi locis apparent, honestissimam voluptatem, quae est suavissimum mentis pabulum, capere potuissent. Adde quod universa terra foret inculta, sylvestris & indecora, si esset deserta, & hominibus vacua: cùm hominis industria & cultura multum ei ad fertilitatem, amoenitatem, & decorem conferat; imò esset omnino otiosa & in vanum à Deo creata, quod repugnat Scripturae sacrae, dicenti Isaia 45. *Domini fecit terram, ipse plantavit eam, non in vanum creavit eam, ut habitaretur formavit eam.*

Hac solutio probabilitate non caret, & juxta illam dicendum est, quod si Adam non peccasset, & felicissimus innocentiae status perseverasset, posterii ejus videntes Paradisum non posse cunctos capere, inde multi ad alias se contulissent terras, qui tamen sapienti edendi de fructu ligni vitae causà, ad Paradisum venissent, vel talem fructum ad se deferri curassent, vel certe secum ramum aut semen talis arboris detulissent, ut ipsum ubi degissent, fegerent, vel plantarent.

35. Secundo responderi potest, datà Majori, negando Minorem: cùm enim in statu innocentiae homines contra Solis frigorisque injurias, domibus non indigissent, & in fructibus, herbisque sufficientem cibum habuissent, facile valde mul-

ti habitare potuissent in Paradiso terrestri, esse autem viginti aut triginta leucarum spatium non excederet; praefertim cùm non omnes quotquot tunc erant nascituri, semper in eo mansissent, sed per generationes certis temporibus in caelum translati fuissent, ut docet Magister in 2. dist. 20.

Dices secundo: Si paradisi terrestri spatium viginti aut triginta leucarum non excedat, quomodo tam diversas terras irrigare possunt quatuor flumina ex illo manantia, & per quatuor mundi partes adeò inter se distitas discurrere?

Respondeo ad hoc non requiri ingens spatium: non enim Danubius & Rhenus vicinissimos habent fontes, & unus descendit per totam Hungariam, & Thraciam, seque post Constantinopolim exonerat; alter verò in Holandia à dolo paradisi terrestrem in ea altitudine esse positum, cominodè possunt inde in quatuor partes valde inter se distitas quatuor illa ingentia flumina egredi, ut articulo praecedenti annotavimus.

ARTICULUS V.

Paradisi terrestri amoenitas, & pulchritudo declaratur.

Paradisum terrestrem esse locum amoenissimum & jucundissimum, Moyses aperte declarat, dum ipsum, *Paradisum voluptatis*, appellat, hoc est amoenissimum & delicatissimum, & quali in ipsa voluptate & amenitate positum. Ubi Hebraei ipsum vocant *Eden*, quod hortus deliciarum interpretatur, nam apud Hebraeos *Eden* significat hortum, *Eden* verò deliciae. Unde Leonius Parisiensis Presbyter libro 1. Julioriarum veteris testamenti, quas carmine descripsit, habet hos versus:

*Ante hominem factum, pisces, volucresque, serpses
Cùm Deus equos creptam nuper ab undis,
Arboribus, viridique ornaret gramine terram,
Ipse voluptatis jam tunc oriente remoto,
Montibus in summis hortum plantavit amoenum,
Inde Paradisus, hinc hortus deliciarum:
Et requies meruit, & vita beata videri.*

Mirè etiam SS. Patres ejus pulchritudinem & amoenitatem extollunt: Basilii enim oratione de Paradiso, his verbis eum describit: *Paradisus locus erat delictis omnifariam affluens, omnem creaturam sensibilem exuperans pulchritudinem; ob similitudinem loci in quo erat, nulla sui parte tenebatur adumbrata, sed ex orientem siderum splendore semper illustratus; in quo nulla erat inmodica ventorum vis, nulla tempestarum procella nullius hyemis horror, non nimia veru humiditas, non torrens aestus ardor, non molesta & noxia autumnis siccitas, sed temperata & pacifica omnium temporum inter se consonantium unio; ita ut quod in quaque anni tempestate optimum & jucundissimum est, in se haberet, veru amoenitatem, ubertatem aestatis autumni hilaritatem, hyemis orium & quietem: eius terra pinguis erat & mollis, omniumque bonorum & voluptatum fertilis; quam verissime dixisses fluere lacte & melle.*

Sicilia habet Damascenus lib. 2. de fide cap. 11. ubi sic discurret: *Quia verò Deus plasmatus erat, hominem ad suam imaginem & similitudinem, tanquam quandam regem & principem universae terrae, & eorum quae in ea sunt, praefecit ei quendam veluti regiam, in qua diversans, beatam & amoenam partem felicem deduceret vitam. Et ipse est dominus Paradisi, Dei manibus in Eden plantatus, lactis & voluptatis omnis promptuarium: Eden enim voluptatis interpretatur. In oriente verò orientis*

terra excessus collocatus est optimâ temperie, & aere subtilissimo atque purissimo splendidus; plantis semper virtutibus insignis, odoris suavitate refertus, plenusque lumine, uniuersa sensibilis venustatis & pulchritudinis superexcellens intelligentiam; diuinus profecto locum, ac dignus eius qui ad imaginem Dei creatus est indicat. Unde Marius Victor lib. 1. in Genesim:

*Illic quaque suis dives stat fructibus arbor,
Pomaque succidus pelluntur mitia Pomis.
Quae secunda epula, & miri plena vigoris,
Membra animosque fovent, pascentque sapore &
odore.*

*Sideres hic terra vibrat distincta colores,
Semper flore novo frondens, fructuque recenti.
Illic fragiles solvunt calamos, animata a vigore
Manens ambrosii, spiranti cinnama odores:
Omnia certatim hunc congesta putabis in hortum.
Demum Alchimus A vitus, Paradisi terrestri
amoenitatem his versibus celebrat:*

*Illicver a siduum celi clementia seruat.
Turbidus auster abest, semperque sub aere sudo
Nubila diffugiunt, iugi cessura sereno.
Nec poscit natura loci quos non habet imbres,
Sed contenta suo dotantur germina rore.
Sic cum desit hyems, nec torrida serpeat aestas:
Fructibus autumnus, vel floribus occupat annum.*

Quibus verbis Paradisi terrestri amoenitatem & praestantiam quatuor potissimum in rebus politam fuisse declarat: nempe in caelo & aere, in aquis, & ipse terra solo. In caelo summa erat salubritas, & omni tempore suavissima quaedam aequabilitas, quae tanquam perpetuum quoddam ver causabat. In aere magna erat serenitas & puritas, subindeque magna claritas: quia ut ait Beda, puritati aëris claritas lucis proportionatur. Aquarum igens erat copia irrigantium Paradisum: unde in magnis laudibus Sodomae, antequam subverteretur, illud memoratur in primis Genes. 13, quod tota terra irrigaretur a Jordane fluvio, sicut Paradisus Domini. Terra etiam Paradisi optima erat & fertilissima ac sponte, sine labore & molestia hominis (non tamen sine eius cultura) profertens quaecumque; omnes sensus hominis suavissima possent jucunditate & voluptate complere: gustui enim sapientissimas herbas & dulcissimos fructus suppeditabat; odorati flores suavissimos, ac pretiosissimam aromatata producebat; visum quoque varietate colorum & figurarum venustate recreabat: unde Scriptura ait: *Produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave:* quibus verbis significat quod in Paradiso erant ligna, non solum ob necessitatem cibi, sed etiam ad delectationem visus, ut scilicet delectaretur homo in videndo tam pulchram varietatem. In alijs etiam locis Scripturae, Paradisi pulchritudo ex varietate arborum, quae nunquam comani aut vitorem perdebat, mirum in modum commendatur: nam Ezechiel. 31. Spiritus Sanctus mirabilem Luciferi pulchritudinem describens, ait: *Cedrus non fuerunt altiores illo in Paradiso Dei, & altiores non adaequaverunt summitatem eius.* Et iterum: *Omne lignum paradisi non est a similitudine illi, neque pulchritudini eius.* Item in Paradiso terrestri auditus lenissimo spirantium aurarum sonitu, & dulci avium concentu demulcebatur; ut nullus esset sensus, qui sibi propria voluptate careret. Demique omnia tunc in veritate illi primae remunerationi & felicissimo statui innocentiae conveniebant, quae Poeta mendaciter adscribit aëre ztati Saturni, per illam aliquantulum sub-

Tom. II.

A olfacientes, atque procul quasi in tenui caligine prospectantes illam feliciorum rerum conditionem, quae ante hominis lapsum florebat. Quod igitur de prima mundi aetate canit Ovidius, in mundi exordio & innocentiae statu verum erat.

*Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
Spirabant Zephyri: natos sine semine flores,
Mox etiam fruges, tellus marata ferebat:
Nec renovatus ager, gravidus carebat aristas.*

415

Potest etiam Paradisi amoenitas & praestantia ex fine ob quem à Deo conditus est suaderi. Nam, ut supra ostendimus, Deus illum condidit, ut esset contentaneus locus felicitati & innocentiae, & ut incomparabilem caelestis Paradisi pulchritudinem adumbraret in terris. Unde merito Damascenus loco supra relato dixit, Paradisum fuisse omnium laetitia & voluptatis promptuarium, uniuersa sensibilis venustatis intelligentiam excellens. Atque, ut supra etiam ex Abulensi annotavimus, Paradisus, quasi parans Dei visum, recte dictus est: ejus quippe habitatio erat veluti quaedam caelestis gloriae praesentatio & praesentatio. Sicut enim Beati in caelo nullum habent à quo declinent malum, & omne habent quo perficiantur bonum: ita primi parentes in Paradiso terrestri omnium bonorum copia affluerebant, absque ullius proisus mali experimento; ita ut nihil optare possent, quod ibi non esset, & nihil horere aut timere, quod ibi esset, ut eleganter expendit Augustinus 14. de civitate Dei cap. 10. his verbis: *Quid timere aut dolere poterant in tantorum tanta affluentia bonorum; ubi non aberat quidquam quod bona voluntas non adipsiceretur, neque timerat quod carnis vel animam hominis sollicitate vitentis offenderet, vel in aliquo molestarer?*

ARTICULUS VI.

De arbore vitae.

ET si in Paradiso omnia generâ arborum fuerint, tam earum quae ad oblectandum aspectum, quam aliarum quae ad suavitatem cibi hominis pertinebant, ut art. precedenti declaravimus: Scriptura tamen specialiter meminit duplilis arboris in medio paradisi plantatae, nempe arboris vitae, & arboris scientiae boni & mali. *Produxit (inquit) etiam Dominus Deus lignum vitae in medio paradisi, lignumque scientiae boni & mali.* Unde Marius lib. 1. in Genesim:

*Hinc arbor vitae, celsis petit aëra comas;
Illinc diversus nocitura periticia fructus
Notitiam rerum suspendit ab arbore legis.*

435

Prima, arbor vitae dicebatur, quia ejus fructus habebat virtutem conservandi vitam hominis, fortificando virtutem speciei contra debilitatem proveniente ex admixtione extranei. Unde Augustinus 14. de civit. cap. 26. *Cibus aderat homini ne esuriret, potus ne sitiret, & lignum vitae ne senectus eum dissolveret.* Et in libro de quaestionibus veteris & novi testamenti asserit, quod vitae arbor, medicine modo, corruptionem hominis prohibebat. Sed

Notandum est, quod in Hebraeo pro ligno vitae, ponitur lignum vitarum: primo quia homini vitam longissimam, & quae esset instar multarum vitarum, quas nunc homines agunt, tribuebat: secundo, quia vitas omnes (vegetativam, sensitivam, & rationalem) in suo robore conservabat, ut ibidem exponit Cajetanus: tertio quia non uni tantum Adamo, sed & omnibus ejus posteris, si innocentiae status perseverasset,

Vitu 2

vitam

vitam illam immortalem suppeditasset: denique quia dupliciter fovebat & sustinebat vitam hominis: in primis enim consumptum vi caloris huiusmodi naturalem fructus illius arboris reficiebat, ac reficiebat; idque erat illi commune cum fructibus aliarum arborum Paradisi: deinde huiusmodi naturalem immittitum ac deperditum redintegrabat, pari puritate & sinceritate eam quam prius habuerat etiam in ortu hominis; ipsum etiam calorem naturalem ita corroborabat, ut etiam si continuo agendo non nihil pateretur, beneficio tamen illius cibi ita confirmaretur, ut nunquam debilitatus flaccesceret, unde senectus nascitur, & plures qui senectutem committantur defectus naturales; & uterque iste effectus proprius erat illius arboris.

45. Disputant verò Theologi, an talis vis servandi hominem à corruptione fuerit e naturalis, vel supernaturalis? quibusdam cum Divo Bonaventura in 2. dist. 17. affirmantibus eam fuisse supernaturalem, & divinitus inditam ligno vitæ, ad eum modum quo Sacramentis novæ legis inest virtus causandi gratiam: alijs verò cum Hugone à S. Victore, annot. in 2. cap. Genesis, contendentibus eam fuisse naturalem, & adinstar medicinæ, corruptionem hominum prohibuisse; quamvis inter naturales singularis & extraordinaria esset, atque naturæ miraculum existimari posset. Et hæc sententia multò videtur probabilior, & Scriptura conformior: Nam si virtus arboris vitæ fuisset supernaturalis, non adfuisset illi post peccatum hominis, nec peccatori homini profuisset: Atqui fuisse illam virtutem in arbore vitæ post peccatum hominis, aperte ostendit Divina Scriptura, nam trans propterea Deum singulari custodia aditum Paradisi munivisse, & ante ipsum Cherubim cum flammeo gladio posuisse, ne homo ad Paradisum auderet intrare, & fructum arboris vitæ comedens, viveret in æternum: Ergo &c. Sicut igitur virtus sacramentorum, quia supernaturalis est, in eo qui cum peccato ea suscipit, effectus suos non operatur; ita si virtus arboris vitæ fuisset supernaturalis, nihil profecto peccatori homini profuisset, nec ad custodiendam arborem vitæ opus fuisset ullo præsidio, sed satis fuisset Deum non assistere illi arbori ad effectum illum operandum.

46. Addo quod D. Thomas 1. p. qu. 97. art. 4. sic ait: *Non poterat virtus ligni vitæ ad hoc se extendere, ut daret corpori virtutem durandi tempore infinito, sed usque ad determinatum tempus. Manifestum est enim quod quando ab ipsa virtute est major, tanto imprimis durabiliorem effectum; unde cum virtus ligni vitæ esset finita, semel sumptum præservabat à corruptione usque ad determinatum tempus, quo finito vel homo translatus fuisset ad spirituales vitam, vel indignus esset iterum sumere de ligno vitæ. At si virtus ligni vitæ esset supernaturalis, hæc argumentatio esset invalida: quis enim dubitet ipsum virtute supernaturali potuisse hominis vitam tempore infinito conservare? Ergo vis illa ligni vitæ naturalis erat.*

47. Nec obstat quod ait Augustinus lib. 8. de Genesi ad litt. cap. 4. *Erat ei (scilicet Adamo) in ligno cæteris alimentum, in isto sacramentum.* Nam virtus illa ligni vitæ dicitur in se continuisse sacramentum, non quia supernaturalis erat, & similis virtuti causandi gratiam, quæ inest sacramentis novæ legis, sed quia mysticè adumbrabat & figurabat Christi virtutem, ad gratiam & gloriam, seu vitam æternam conferendam.

ARTICULUS VII.

De arbore scientiæ boni & mali.

De arbore vitæ dictum est: proxime sequitur arbore scientiæ boni & mali; de qua primo quæri potest, in qua specie arborum fuerit? sed breviter respondeo, duas circa hoc esse Authorum sententias. Prima docet arborem illam fuisse ficum: quia primi parentes ex folijs ficinæ fecerunt sibi perizomata, quibus suam nuditatem contegerant, ut dicitur Genes. 3. Secunda asserit illam fuisse malum, propter id quod scriptum est in Canticis c. 8. *sub arbore mali suscitavit tibi corrupta est mater tua, ibi violata est gemitiva tua.*

Sed existimo huius magis curiosæ quam utilitatis quætionis resolutionem esse prorsus impossibilem: cum Scriptura & SS. Patres de ea arbore nihil planè referant, sed ex quo dignosci possint qua specie illa fuerit. Secunda tamen opinio magis videtur habere probabilitatem & apparentiam: Totus enim super cap. 13. Genes. qu. 164. satis probabiliter argumento ostendit talis arborem non fuisse ficum, scilicet vel eo ipso quod ex folijs ficus primi parentes sibi fecerunt perizomata, quibus suam tegebant nuditatem. Nam cum statim ut comederunt fructum vestris, fenserint & malum in quod incurrerant, & bonum quo fuerant privati, haud dubiè ingens illius arboris, ex qua tantum damnum perciperant, horror & odium eos invaluit: tum illent igne, ius folia contrestare, & sibi in usum velitis admodum, majus aliquid malum ex ea sibi metuentes. Addo quod Genes. 3. dicitur arborem illam fuisse pulchram oculis, & visu delectabilem: quod profecto in arborem ficus minime quadrat.

Deinde quæri solet, cur arbor illa, *arbor scientiæ boni & mali*, appellata sit? Cui etiam interrogationi breviter respondeo cum D. Augustino lib. 14. de civit. cap. 17. Magistro sent. in 2. dist. 17. & D. Thoma 1. p. quæst. 102. art. 1. ad 4. sic dictam esse illam arborem ab eventu, & ex eo quod esum illius consecutum est: accidit enim homini, ut tunc ex periculo cognosceret discrimen inter bonum quo ante peccatum fruebatur, & malum in quod peccando incurrit, ideoque scientiam haberet boni & mali, videlicet ut vocant Theologi, experimentalem. Nam licet antea speculative nosset Adam discrimen boni & mali, post peccatum tamen præcise & per experientiam id magis cognovit: sicut medicus scientiâ medicinæ cognitam habet differentiam sanitatis & ægritudinis, eam tamen ipsè, amissa sanitate, & in morbum delapsus, novâ quadam ratione scilicet per experientiam, melius agnoscit. Quemadmodum igitur puteus quem fuderunt servi Isaac, puteus iurgii seu caluminiæ, appellatus, ex iurgio & contentione quæ fuit inter pastores Geraræ, & pastores Isaac, ut habetur Genes. 26. sic ab eventu arbor scientiæ boni & mali dicta est, quia post eius esum homo per experientiam pæna didicit quid interesset inter obedientiam bonum, & inobedientiam malum, ut ait S. Thomas loco citato. Idem eleganter expressit Basiliius Seplensis orat. 2. de Adam, his verbis: *Tantum in tabula, præceptum in arbore præscribens, latens intus discernendi scientiam exitumque obedientiæ & inobedientiæ discrimen, ad arborem ascribens inde obedientiæ discrimen, ad arborem ascribens inde inobediensibile boni & mali lignum dicitur. Nam ab ipso ille perdoctus est, lignum nomen accepit; & huius disciplina, arboris est appellatio.*

Potest etiam dici cum Ruperto lib. de Trin. & operibus eius cap. 27. & Tostato super cap. 13. lib. Genf. qu. 154. & 155. nomen illud *scientia boni & mali* indicium fuisse ei arbori propter mendacia verba & fallacia promissa serpentis, qui primos parentes ad edendum ex ea pelle- xit & impulit, mendacissimis verbis ipsis promittens, quod forent sicut Dij scientes bonum, & malum. Ex quo intelliges, absurdam esse Josephi sententiam lib. 1. antiquit. aientis, ideo arborem illam, arborem scientia boni & mali, appellatam esse, quod ejus fructus, si ederetur ab homine, ejus ingenij acumen augetet, subindeque multam ad acquirendam scientiam conferret: nam si ita res se habuisset, primum illi scientiam Eze verum fuisse, quod tamen fuisse mendax & fallax, SS. Patres unanimiter docent.

ARTICULUS VIII.

De fonte paradisi, & quatuor ejus fluminibus.

Moyse Genf. 2. paradisi terrestrem describens, ait, quod in medio ejus erumpat magnus fons, qui in quatuor capita, seu in quatuor flumina dividebatur, quorum nomina erant Phison, Gehon, Tigris, & Euphrates.

De illo fonte paradisi dubium est, an intra paradisum dividatur in quatuor illa capita, seu flumina, vel extra paradisum?

Respondeo utrumque esse probabile; plures enim facis rationabiliter existimatur, quod statim in prima eruptione aquarum de fonte, ille in quatuor capita, seu flumina dividebatur ad irrigandum paradisum. Alij verò non improbabili- ter cum Bahilio & Iudoro sentiunt, quod primò fluvius aliquis fluens de fonte illo irrigat totum paradisum, & postea aqua ejus de loco paradisi descendentes, ad radices ejus magnos pariunt lacus totam paradisi terram ambientes, ut ex nulla parte paradisi adibilis sit; & quod ex illis lacubus emergunt quatuor flumina recensita, quae per varias orbis regiones discurrunt.

Potè de fonte illo paradisi scribit Rupertus libro 2. de Trin. & operibus ejus cap. 24. & 25. rem quam arbitrator Leffort fore mirabilem magis quam credibilem: *Aquarum natura* (inquit) *per se salta est, nec idonea potui, sicut in seipso ascendit mare: ascendens autem de abyssu, quae est maris unum aquarum, in illam quasi magni corporis terra mammam, id est paradisi fontem; quodammodo lactem assumit dulcedinem, & irrigat universa terra superficiem, ut juxta Psalmistam, potent omnes bestiae viva, & expectent onagri in feni sua: imò ut dulcesceret omnis terra ad nutriendam herbam virentem, lignumque pomiferum, quod iussa erat terra producere: atque hoc potissimum valet in terris orientali- bus, non solum panis & vini, sed etiam pretiosorum aromatum, metallorum, ac lapidum fertilissimis. Omnes igitur aquae potabiles & salubres, ubicunque fluunt, & undecunque apparent, de fonte paradisi per viculos meatus originem trahunt, & ex ejus dulcedine hoc habent, ut potabiles & salubres sint; & quemadmodum recur in corpore animalis fons est sanguinis, ut docent Physici, cunctis per corpus sparsis venis sanguinem disponens, atque hoc ministerio vitam animalis conservans: sic ille fons universam terram per viculos venas irrigans, vegetat, & in multos re- lantat fontes & flumina.*

De duobus ultimis fluminibus à Moyse recensitis, nulla est apud Authores controversia: constat enim illos habere originem in montibus Armeniae majoris; cursum pe. Meopotamiam, Assyriam, & Chaldaeam; exitum verò in sinum Persicum: & unum vocari Tigridem, quod velocissimè & rapidissimè currat instar tigridis, vel sagittae, quam Persae & Medii Tigridem appellant, teste Curtio: alium verò dici Euphratem, à voce Hebraea פַּרְוּ Parah significante fructificare & fecundare, eò quod ad modum Nili exundans terras riget & fecundet. Unde Cicero 2. de natura Deorum: *Mesopotamiam* (inquit) *fertilem efficit Euphrates, in quam quot annos quasi novos agros invehit.* Et Lucanus lib. 3. de eodem fluvio eleganter ait:

sparsus in agros

Fertilis Euphrates, Pharia vice fungitur undae.

De duobus verò primis fluminibus, quae Moyse Phison & Gehon appellat, disputant Scripturae Interpretes, quænam illa sint; Cosmographi enim nullam eorum fecere mentionem, sed meminerunt tantum Tigris & Euphratis. Unde aliqui existimant Phison & Gehon non esse diversa flumina à Tigri & Euphrate, sed quasdam illorù eruptiones, seu alveos: magnis enim fluminibus saepe contingit in varios dispartiri alveos, quos vulgus ramos vel brachia appellat, ut patet in Danubio, Nilo, & Pado, seu Eridano. Ita Pererius in Genesim lib. 3. de paradiso.

Alij probabilius censent, hæc quatuor flumina esse prorsus inter se diversa, & fluvium, qui nominatur Phison, esse Gangem, Indiae flumen, illumque, qui dicitur Gehon, esse Nilum, qui transit per Ægyptum, & peragrat terram Æthiopiae, cui dominatur magnus Abissinorum Monarcha, quem vulgus Pretejoannem appellat. Sic docet Josephus lib. 1. Antiquit. cap. 2. Ambrosius lib. de paradiso cap. 3. Augustinus lib. 8. de Genesim ad lit. cap. 7. Hieronymus in libro tradit. Hebraic. & epistolâ 4. ad Rusticum monachum, Epiphanius in Ancorato, & in epistola ad Joannem Hierosolymit. & plures alij SS. Patres ac Scripturae Interpretes: idque insinua- re videtur Scriptura Jeremia 2. nam ubi vulgata editio habet: *Quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam?* in septuaginta Interpretibus legitur, *ut bibas aquam Gehon.* Et S. Hieronymus in commentario hujus loci testatur, semper in communi editione fuisse Gehon. Neque repugnat vulgata editio cum editione Septuaginta; siquidem aquam Nili, qui à Septuaginta Interpretibus dicitur Gehon, verè turbidam esse testatur in eodem loco S. Hieronymus. Item Ecclesiastici 24. de viro sapiente dicitur: *Qui adimplet quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus novorum: qui adimplet quasi Euphrates sensum, qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis; qui mittit disciplinam sicut lucem, & assistens quasi Gehon in die vindemiae.* Quo loco Rabanus, Jansenius, & alij Interpretes, per Phison Gangem;

per Gehon, Nilum intelligi volunt: nam Ganges est flumen amplissimus, & hoc ipsum significat nomen Phison, dicitur enim à verbo Hebraeo פַּשׁוֹן Pasch, quod est redundare, quia magis quam cætera flumina impleri solet; & ad hanc etymologiam alludit Ecclesiasticus dicens: *Qui adimplet quasi Phison sapientiam.* Nilus verò incrementum accipere incipit post solstitium æstivum, & in tempore vindemiae plenissimè esse solet; & ideo subditur loco citato: *Et sicut Gehon in die vindemiae.*

Præterea, ut recte notavit Jansenius, comparare volens Ecclesiasticus sapientiam Dei quinque celeberrimis fluminibus, descripsit ea flumina illo ordine, quem verè inter se habent: pri-

nis enim ab Oriente est Ganges, secundus Tigris, tertius Euphrates, quartus Jordanis, ultimus Nilus. Unde ipse ordo narrationis cogit, ut per Phison intelligamus Gangem, per Gehon Nilum; cum videamus primo loco nominari Phison, ultimo loco Gehon, neque ulla ratio esse possit, cur Jordanis prius nominatus sit, quam Gehon, nisi quia prior est quoad situm.

Denique si Phison & Gehon non essent diversa flumina à Tigri & Euphrate, sed eorum exundantia, vel eruptio, Moyses quatuor flumina, quæ oriuntur à paradiso, describens, debuisset prius recensere Tigrim & Euphratem, & postea Phison & Gehon, ut manifestum est: hoc autem non fecit, sed primo Phison & Gehon, deinde Tigrim & Euphratem nominavit. Ergo &c. Similiter si Phison & Gehon non essent flumina maxima & celeberrima, sed brachia tantum, seu rami Tigris & Euphratis, inepte omnino Ecclesiasticus summam divinæ sapientiæ affluentiam illis fluminibus comparasset, loco supra relato: Sed hoc non est dicendum. Ergo nec illud. Ad id quod Phison & Gehon dicuntur in Scriptura varias circuire regiones: At illa duo capita, quæ ex divisione Tigris & Euphratis nascuntur, brevissimo, rectissimoque tractu in mare Persicum demerguntur: Ergo idem quod prius.

ARTICULUS IX.

Num extet adhuc paradysus terrestris?

56. **N**egant Recentiores aliqui, existimantes Paradysum post Adæ casum paulatim aboleri cœpisse, ac tandem diluvio obrutum & dissipatum fuisse, funditusque perijisse. Primus hujus sententiæ assertor fuit Eugubinus, quem ex Scholasticis secuti sunt Elthius in 2. sent. dist. 17. §. 18. & Suarez tomo 2. in 3. p. disp. 5. sect. 1. licet lib. 3. de hominis creatione & statu innocentie cap. 6. oppositum doceat. Ex Interpretibus verò Scripturæ, Oleaster in 2. & 3. cap. Genes. Jansenius in concordia cap. 143. Maldonatus in cap. 27. Matth. Pererius lib. 3. in Genes. quæst. 5. Genebrardus lib. 1. Chronograph. & alij eandem sententiam tenent.

§. I.

Pars affirmativa, ut probabilior, eligitur.

57. **N**ihilominus par. distum adhuc extare, celebris & perantiqua sententia est, ingenti SS. Patrum, veterum & recentium Theologorum, nec non Scripturæ Interpretum agmine vallata, ut ostendit noster Malvenda in suo paradiso c. 82. & in Antichristo lib. 10. cap. 4. eamque etiam tam acriter defendit noster Sixtus Senensis lib. 5. Bibliothecæ annot. 36. ut dicat Eugubini opinionem, assertentis quod Henoch & Elias non sint in paradiso terrestris, à rectæ fidei regulâ exorbitare, Patribus contradicere, & divinæ Scripturæ esse adversam.

58. **S**ed quidquid sit de tam severa & sacri censura, existimo sententiam, quæ adhuc paradysum superesse docet, Scripturæ sacræ, SS. Patrum, & celebriorum Theologorum doctrinæ magis esse consonam, subindeque alteri preferendam.

Primum ostenditur, ex cap. 44. Ecclesiastici, ubi sic dicitur: *Henoch placuit Deo, & translatus est in paradysum, ut det gentibus penitentiam.* Quibus verbis Scripturæ aperte declarare videtur, Henoch asservari vivum in paradiso, ut extremi mundi & Antichristi tempore veniat, & o-

mnibus poenitentiam prædicet, ut exponit Strabius, Lyranus & alij; subindeque adhuc extare paradysum terrestrum, & aquis diluvij non fuisse destructum.

Nec valet si dicas, in Græcis exemplaribus non haberi vocem illam, in paradysum, sed tantum legi: *Henoch placuit Deo, & translatus est exemplum patientiæ generationibus, vel arationibus.* Nam præterquam quod vulgata editio, in qua vox illa habetur, à Tridentino & à tota Ecclesia recepta & approbata fuit, Fenas dentis allerit, non nullos Græcos codices eam habere: unde vulgatus Interpres eam adiecit, vel quia in Græcis codicibus suo tempore legit, vel quia divino instinctu hanc esse sententiam Anthoris, & communem Ecclesiæ sensus, vidit, ut jansenius loco citato annotavit.

Non obstat etiam, quod alij dicunt, nempe paradysum nomen esse æquivocum, & interdum à Scriptura significare hortum, vel locum quietis amenum & jucundum: unde etiam Henoch dicitur translatus in paradysum, non propterea cogimur intelligere possum in illo paradiso voluptatis, in quo fuit Adam, sed in loco alio terra secreto, qui propter delicias & amantem recte dicitur sit paradysus. Non valet, inquam, hæc responsio. Primo quia vox paradysus, quando in Scriptura generaliter hortum quietis & pomarium significat, semper ponitur cum quibusdam adjunctis, ut Cantic. 4. *Em fons tuus paradysus malorum puniceorum*; ac cum solitarie & absolute ponitur, non indicat nisi illum paradysum per antonomasiam, quem Deus initio pro habitatione hominis innocentis in orientali terra plantavit, aut illum alium, cuius hic terrestris figuram & typum gerit, nempe celestem illum & divinum, qui est spirituum beatorum domicilium: unde cum de hoc secundo loco ille Ecclesiastici intelligi nequeat, necesse est illi accipi pro paradiso illo terrestris, in quo Adam fuit positus. Secundo vulgatus Interpres, ut supra dicebamus, vocem illam, in paradysum, addit propter cōmunem Christianorum traditionem, alterentium Henoch & Eliam vivere in paradiso: At certa Christianorum persuasio est, eos in illo met paradiso, à quo pulsus fuit Adam, vitam degere: Ergo de eodem paradiso prædictus Ecclesiastici locus intelligendus est. Unde

Tertio alij respondent, ex verbis illis Ecclesiastici haberi quidem, Henoch translatus fuisse in paradysum illum terrestrum, à quo Adam post peccatum depulsus est, ac non propterea inde sequi, vel paradysum illum nunc extare, vel Henoch & Eliam in eo commorari: nam cum Henoch sexcentis annis, ut ex Scriptura colligitur, ante diluvium translatus fuerit in paradysum, potuit quidem toto illo tempore sexcentorum annorum in paradiso versari, sed paradiso per diluvium everso non jam ibi mansit, sed in alium locum translatus est.

Sed contra primo: Non est verisimile Henoch per varia tempora mutasse loca, & primo in paradysum terrestrum, deinde in alium locum deportatum esse. Secundo, si tempore, quo Stracides scribebat, Henoch non erat in paradiso, quid opus erat dicere, eum translatum in paradysum ad prædicandam gentibus poenitentiam, non si ad prædicandam gentibus poenitentiam, non inde, sed ex alio loco, ubi non degit, venturus est? verba enim Ecclesiastici id palam indicant, nempe Henoch positum esse in paradiso, ut in be-

quo tempore redeat in saeculum ad praedicandum gentibus poenitentiam, ut veteres Scripturae interpretes semper intellexerunt. Tertio, ut supra arguebamus, vulgatus Interpres vocem illam in paradiso, addidit, propter communem Christianorum traditionem &c. Sed communis Christianorum traditio docet, Henoch in paradiso translatum, ibi cum Elia mansurum usque ad tempora Antichristi. Ergo &c. Denique, ut infra ostendemus, paradiso terrestris per diluivium destructus non est. Ergo haec responsio falso, aut saltem dubio & incerto nititur fundamento.

§. II.

SS. Patrum & Theologorum testimonia.

Lura refert Malvenda loco citato cap. 83. SS. Patrum testimonia, ex quibus paradiso adhuc extare manifeste colligitur. In primis enim D. Irenaeus lib. 5. adversus haereticos cap. 5. affirmat Apostolicam traditionem esse, Henoch & Eliam nunc manere in paradiso; idque se difficile asserit a presbyteris, qui fuerunt Apostolorum Discipuli. Idem docent Iulianus Martyr cap. 85. ad Orthodoxos, Anastasius epistolâ, quod *synodus sit recipienda*, Augustinus l. 1. de peccat. meritis & remissione c. 3. ubi ait, quod Henoch & Elia in paradiso de ligno vitae parascitur, sicut Adam ante peccatum, qui habebat de lignorum fructibus refectioem contra veteritatem. Item Hieronymus epist. 61. Henoch & Eliam *paradisum colomos* appellat. Denique S. Thomas 3. p. q. 49. art. 5. ad 2. ait: *Henoch raptus est in paradiso terrestris, ubi cum Elia simul creditur vivere usque ad adventum Antichristi*. Idem docent plures Scholastici, & Scripturae interpretes, quos idem Malvenda ibidem recenset: unde Pezardentius in notis ad caput ceterum S. Irenaei dicit: *Huius sententia tot suffragantur Auctores, ut ea non discedere, mihi religio sit*.

Secundo plures ex SS. Patribus paradisi pulchritudinem & delicias ita describunt, ut eum adhuc extare, & de re praesenti se loqui manifeste ostendant, ut Tertullianus l. de iudicio Domini c. 8. Lactantius Firmianus, seu si quis alius est Auctor carminis de phœnice, Marius Victor l. 1. carminum in Genesin, Alcimus Avicus l. 1. de initio mundi, Ildorus l. 14. Etymol. c. 13. & Damascenus l. 2. fidei c. 11.

Tercio alij docent, idcirco in Ecclesia hunc vigere morem, ut ad Orientem converteri adoremus, quia in ea mundi parte situs est paradiso; ut Athanasius qu. 37. ad Antioch. Cyrillus Ierusalymitanus Catechesi mytagogicâ l. 1. Basiliius, Gregorius Nyssenus, & Severus, citati à Moyse Barcephala lib. de paradiso cap. 13.

Quarto alij Gangem, Nilum, Tigrim, & Euphratem, etiam hoc tempore ex fonte illo, qui paradiso irrigabat, & ex ipso paradiso profuere, occultique sub terram cuniculis in diversis mundi regionibus conspicuos fontes aperire dicuntur Augustinus lib. 8. de Genesi ad litteras l. 2. in Genes. cap. 24. & 29. Moyse Barcephala lib. de paradiso cap. 21. & Theodoretus quaest. 29 in Genes.

Quinto alij asserunt, paradiso terrestrem quaedam perpetuitate & incorruptione esse donatum. Ita Theophylus Antiochenus Episcopus qui tempore Marci Aurelij floruit, lib. 2. ad Antiochum, ubi sic ait: *Paradisus aeternitate donatus, in medio caeli & terra consistit, quantum ad aeternitatem & pulchritudinem attinet*. Aeternitate donatum dicit, quod tamdiu itaturus sit,

quandiu mundus, ut recte observat Malvenda. Similiter S. Athanasius qu. 48. ad Antiochum quaerit, *an corruptibilis dicendus sit paradiso; vel incorruptibilis?* Cui quaestioni sic respondet: *Neque corruptioni eum obnoxium dicimus in morem, nostrarum plantarum & fructuum, qui à putredine & vermibus arrodantur; neque tamen plane vicissim incorruptibilem secundum futuri saeculi incorruptibilitatem; sed respectu nostrorum fructuum & hortorum, omni corruptione est superior; ad futuram verò bonorum gloriam, quam oculus non vidit, nec auris audivit, inferior est, & creditur.*

Denique D. Augustinus l. 2. de peccato originali adversus Pelagium & Celestium c. 23. licet dicat non pertinere ad fidem, *qualis, vel ubi sit paradiso*, subiungit tamen: *Cum tamen esse illum fides Christiana non dubitet*. Similiter Moyses Barcephala lib. de paradiso cap. 13. ait *Basilium, & eius fratrem Gregorium Nyssenum, atque praeter hos Dominum Severum, compluresque alios opinari, paradiso ad Orientalem terrae regionem extare*. Quibus in locis notanda sunt verba illa temporis praesentis, *esse, extare*, quae paradiso adhuc subsistere aperte declarant.

SS. Patribus adungi possunt Doctores Scholastici, & Scripturae interpretes, qui unanimi fere consensu in eandem sententiam conspirant, & paradiso adhuc existere asserunt. Eos lato calamo refert, & citat Malvenda loco citato, addens nullum Theologorum ante Petrum Lombardum, & nullum post ipsum, usque ad Eugubinum repertum esse, qui innuerit paradiso non extare, aut diluvio perijisse. Similia habet Ambrosius Catharinus in cap. 2. Genesim dicens: *An nunc maneat ille paradiso cum suo ornatu, non videtur trahendum esse in dubium, cum omnes Doctores, quos hactenus legi, existimant eum adhuc manere, & ibi esse Henoch & Eliam.*

§. III.

Ratio fundamentalis nostrae sententiae.

Ratio fundamentalis nostrae sententiae potest sic breviter proponi. Si aliqua ratio urgeret ad dicendum, paradiso terrestrem non amplius extare, maxime quia esset destructus aquis diluvij: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Major est praecipuum, & fere unicum fundamentum adversae sententiae. Minor verò sic ostenditur: Scriptura & SS. Patres testantur Henoch non perijisse tempore diluvij, sed speciali Dei providentia ab aquis diluvij fuisse servatum. At convenientior huius providentiae & conservationis modus excogitari nequit, eo, qui asserit, speciali Dei miraculo effectum esse, ut aquae diluvij paradiso non attigerint: Ergo paradiso terrestris aquis diluvij destructus non est. Major patet ex supra dictis: Minor verò suadet referendo absurdos & ineptos modos, quos excogitarunt Adversarii, ut Henoch à diluvij aquis praeservarent. Pererius enim & Viegas aiunt ipsum fuisse sublatum in aëris oras, aquis diluvij superiores, & suspensum in aëre toto illo deluvionis integro anno permanisse. Alij dicunt eum inter medios diluvij vortices inter immanes aquarum moles servatum esse, uti Jonam in profundo maris, & ventris Ceti. Nonnulli addunt forsan in arca Noë angulo aliquo humanis oculis invisibilem delituisse, vel Angelum parvam arculam, ubi clausus servaretur, ipsi fecisse: Sed haec sunt meræ divinationes & fomnia, risu magis, quam refutatione digna. Ergo &c.

§. IV.

Præcipue objectiones solvantur.

65. Objiciunt imprimis Adversarij : Paradisus terrestris constabat arboribus, plantis, floribus, & alijs rebus naturâ suâ corruptibilibus & generabilibus; unde etiam homine non peccante, non duraturas semper easdem numero arbores & plantas; præbabilissimum est, & videtur colligi ex sacro textu dicente: *Tulit Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum*: his enim verbis significare videtur, quod Adam in paradiso terrestris (licet sine molestia, imò cum recreatione) operari debeat, putâ inferere aliquas arbores, putare, plantare &c. sicque hortum illum amœnissimum sibi custodire & conservare: Ergo cum homo desit jam, qui hæc præstet, ne dicamus Angelos esse hortulanos, videtur dicendum, illas arbores senio tabuisse, & à fortiori flores, & herbas, quæ naturâ suâ minus durant; ac tandem sic paradisum penitus perijisse. Quod si propterea quis diceret, Henoch illuc translatum ex colere paradisum, adhuc magna restat difficultas; nam à peccato Adami ad translationem Henoch intercessere non genti octoginta septem anni: non est autem credibile arbores, herbas, plantas, floresq; paradisi terrestris tam diu potuisse durare.
66. Respondent aliqui, Deum providentiâ quâdam speciali & extraordinariâ miraculosè conservasse paradisum terrestrum usque ad translationem Henoch, qui modò unâ cum Elia hortum illum deliciarum excolit; unde (ut supra vidimus) S. Hieronymus eos *paradisi colonos* appellat. Existimo tamen, Cherubini paradisi custodis, aut alterius Angeli operâ potuisse Deum sine miraculo illum conservare usq; ad translationem Henoch; nam Angelus naturaliter habet virtutem, ut per motum localem possit putare arbores, easque inferere & plantare; quod facilius & convenientius judico, quam recurrere ad conservationem miraculosam earum arborum & plantarum; non sunt enim facile miracula confingenda. Nec majus inconveniens est asserere, aliquem Angelum fuisse paradisi hortulanum & cultorem, quàm ejus atriensem, seu januæ custodem.
67. Objiciunt secundo: Esto paradisus usque ad diluvium permanserit, & speciali Dei providentiâ, aut Angelorum ministerio, vel Henoch ipsum inhabitantis operâ & culturâ usque ad hoc tempus conservatus fuerit, postea tamen aquis diluvij penitus deletus est: illa enim Genes. 7. dicuntur cooperuisse omnes montes sub universo celo, atque adeò paradisum terrestrum, qui (ut supra ostendimus) celsitudine suâ non superabat, imò nec adæquabat altiores montes terræ: Ergo ille modò non extat.
68. Respondeo negando Antecedens, & ad illius probationem dicendum, hebraicam particulam *Col*, id est, *omnis*, non semper ita stricte sumi, ut non patiat exceptionem, sed interdum hyperbolicè magnam partem universitatis significare: cujus varia exempla ex Scriptura collecta sunt à Petro Galatino l. 3. de arcana Catholica veritatis c. 4. & ab Emanuele Sa in phrasibus Scripturæ: unde quando aquæ diluvij dicuntur operuisse omnes montes, intelligendum est, non de tota terra simpliciter, sed de terra tantum humano generi ad habitandum post Adæ lapsum concessa, adeoque non de paradiso, qui innocentie domicilium erat, Similis est lo-

cus in eodem c. 7. Genes. *Mortui sunt universi homines, remansit que solus Noe, & qui cum eo erat in arca*; est enim universalis propositio, *Mortui sunt universi homines*, non minus quàm ista, *Cooperiti sunt omnes montes*: At certum est illam propositionem, *Mortui sunt universi homines*, intelligendam esse de hominibus, qui vitam mortalem in communi hac terra debebant, non de omnibus omnino; siquidem Henoch mortuus non est, quamvis non esset in arca: Igitur eodem modo propositio ista, *Cooperiti sunt omnes montes*, intelligenda est de omnibus montibus terræ, ubi erant homines peccatores, & morti destinati, non verò de montibus, aut regione paradisi.

Ratio etiam id præstat: Nam Deus idcirco diluvium super terram induxit, ut homines propter peccata, & animantia (quia ijs abulsi fuerant) extingueret: At in paradiso nec homines, nec animalia erant, eratque locus impollutus, & propria felicitatis, ac innocentie sedes: Quod verò ibi Adam uno tantum pomo semel abulsi fuerit, propter hoc peccatum sat habuit Deus illum inde exturbare, ne locus, qui propriè iustorum erat, fieret deinde locus peccatorum.

Dices primò cum Pererio: Si paradisus inaccessibilis fuit aquis diluvij, frustra Noë arcam fabricasset, cum facile in paradiso cum sua familia, & animantibus tutus ab eluvione conservari potuisset.

Respondeo cum Malvenda citatò, paradisum genuinum esse locum hominum innocentie & felicitati in terris destinatum, nec ullo pacto convenisse Noë, ejusq; filijs, qui erant in peccato, & morti, aruminiq; obnoxij: par verò esse illic degere Henoch & Eliam, ut potè puros, æternitatis candidatos, miserijs vitæ exemptos, maximiq; mysterijs consecratos: donec in novissimo tempore in hunc mundum redeant, ut pugnent contra Antichristum, illumque, ut loquitur Tertullianus, *sanguine suo extinguant*.

Dices secundo: Sine ingenti miraculo fieri non potuisse, ut aquæ diluvij paradisum non obruerint, quia illæ altissimos montes quindecim cubitis supergressæ sunt, ut ait Scriptura: Sed non sunt facile confingenda miracula: Ergo paradisus aquis diluvij destructus est.

Respondeo miraculo quidem effectum fuisse, ne aquæ diluvij paradisum attingerent, sed illud miraculum non fangi a nobis pro arbitrio, sed necessariò affirmari ob Scripturæ divinæ testimonium: Scriptura enim testatur Henoch non perijisse tempore diluvij, nec tamen fuisse in arca, unde cogimur miraculum aliquod ponere, quod illum à diluvio conservaret: convenientius autem miraculum fuit, prohiberi aquas, ne paradisum obruerent, quam Henoch in aère supra aquas, aut in terra in medijs aquis per annum integrum ad instar piscis conservari, ut arguebamus supra.

Addi potest cum Valentia disp. de paradiso puncto 4. quòd etsi daretur, aquis diluvij paradisum terrestrum cooperitum fuisse, eiq; penitus destructum & vastatum; illis tamen recedentibus, & Solis ardore exsiccatis, cum naturalis virtus plantarum, herbarum, & arborum, quibus erat confectus, in suis radicibus remanserit, facile potuit in pristinum statum redire, suamque primævam pulchritudinem, si non in gradu heroicò, saltem in aliquo, qui antiquâ pulchritudinem & amenitatè redoleret, recuperare. Certe tempore diluvij arbores multas mâlibus integras, etiam

extra Paradisum, columba ostendit, quæ oliva
ramum virentibus æolus in nostro ad Noë por-
tauit.

Obijetur ultimo: Si extaret adhuc Paradi-
sus integer, ab aliquo fuisset inventus, cum uni-
versus orbis notus fuerit hominibus, & per o-
mnes partes ejus aliqui discurrerint: Sed à ne-
mine unquam inventi potuit: Ergo non extat.

Respondeo primò, idem argumentum fieri
potuisse ante diluivum, præcellerunt enim mil-
le quingenti anni, in quibus nullus hominum Pa-
radisum invenit, quamvis non esset destructus:
idem ergo contingere potuit post diluivum.

Respondeo secundo, non esse ita notas omnes
orbis regiones, ut objectio supponit: ante cen-
tum enim & quadraginta annos detecta primùm
est America tota, de qua ante nihil sciebat, &
quæ major est reliquis tribus partibus orbis si-
milli sumptis. Narrat etiam Marcus à Serra 1. p.
capit. 102. art. 1. dub. 4. ad 3. quod in media ser-
nie Hispania, ante paucos annos, in profundissi-
mis vallibus, editissimarum rupium muro cir-
cumscriptis, novæ gentes, antea ignotæ, detectæ
sunt, quas *Batuacas* vocant. Quid ergo mirum,
quod tam longo tempore Paradisus terrestris
hominibus manserit occultus? Sicut enim (in-
quit Augustinus lib. 3. de Genesi. ad litt. cap. 1.)
occulto opere Dei factus est, ita peculiari curâ
& providentiâ ipsius est occultatus. Addit D.
Thomas 1. p. quest. 102. art. 1. ad 3. quod locus
ille selectus est à nostrâ habitatione, aliquibus impedi-
mentis, vel montium, vel marium, vel alicuius æstuosæ
regionis, quæ pertransiri non potest. Et hoc tertium
membrum simpliciter approbat 2. 2. quest. 164.
art. 2. ad 7. dicens: *Ille locus præcipue videtur esse
inaccessibilis, propter vehementiam æstus in locis in-
termediis. Ad hoc significatum putat per gladi-
um flammeum, cuius fit mentio Genesi 3. nam
quia ille calor causatur ex motu circulari So-
lis, qui per Angelum fit, ideo putat & gladium
illum appellari versatilem, & custodiam Para-
disi Cherubino tribui.*

Ex quo intelliges, fabulosa & commentitia
esse, quæ in quibusdam apocryphis libris legun-
tur de Macario quodam Romano, & aliis tribus
Moachis, qui cum omni studio sese ad investi-
gandum Paradisi locum dedissent, peragratis
longinquis regionibus, tandem ad ipsius Paradi-
si aditum pervenerunt; ab ejus tamen introitu
prohibiti sunt, nec illuc accedere ausi, horribili
illâ Cherubini custodiâ perterriti. Similiter
commentitium est, aut saltem valde dubium &
incertum, quod aliqui dicunt, nimirum locum
Paradisii esse cognitum, & prope eum habitare
aliquos populos; neminem tamen in eum pene-
trare posse, eò quod ex altissimo Paradisi mon-
te magnum illud flumen quo irrigatur, tanto so-
nitu & fragore precipitetur in subjacentem
planciem, ubi amplissimum quemdam facit lacu-
m, ex quo quatuor illa à Moysè memorata flu-
mina oriuntur, ut qui ejus paludis ripas acco-
lunt homines, propter intolerabilem illum so-
nitum precipitantis fluvii, omnes ab infantia
utque obiturfecant, non secus ac de habitabi-
litate ad Catadupas Nili proditum est.

DISPUTATIO III.

De statu naturæ integræ.

HUc usque diximus de statu innocentie,
nunc breviter agendum superest de statu
naturæ integræ, qui licet in primis paten-
tibus cum statu innocentie conjunctus fuerit, ab
eo tamen distinctus fuit, potuitque ab illo sepa-
rari, ut patebit ex dicendis articulo sequenti.

ARTICULUS UNICUS.

*Quid sit naturæ integræ status, & quomodo
differat à statu innocentie?*

DUrandus in 2. dist. 28. quest. 1. existimat na-
turæ humanæ integritatem, seu statum na-
turæ integræ, nihil aliud dicere quam humanam
naturam seu essentiam, cum omnibus facultati-
bus connaturaliter ex ea manantibus; puta cor-
pus juxta magnitudinis, cum suis omnibus mem-
bris & organis, sanitate, ac viribus consenta-
neis; & animam cum suis omnibus facultati-
bus, tum organicis, nempe sensu, appetitu, &
potentia motrice; tum inorganicis, nimirum
intellectu & voluntate, cum carentia peccati
quoad reatum peccati & culpæ: ex quo inferi
non posse hominem in pura condi natura, quin
etiam in statu integræ naturæ creetur.

Sed hanc sententiam, & modum explicandi
statum naturæ integræ communiter rejiciunt
Theologi, asserentes hunc statum superaddere
naturæ his donis instructæ, carentiam interioris
dissidii & conflictus inter partem superiorem &
inferiorem; subindeque pacem internam, seu
perfectam subjectionem appetitus sensitivi sub
rationali, quæ in eo consistit, ut appetitus sensi-
tivus suâ operatione non præveniat imperium
voluntatis, nec postquam operari cepit, prose-
quatur eâ repugnante, sed pro ejus nutu & arbi-
trio applicetur ad suos proprios actus, qui pas-
siones vulgò appellantur, quemadmodum fa-
cultas motrix ad motum progressivum. Unde
Cajetanus 1. 2. qu. 109. art. 2. hujus secundi sta-
tus ab aliis differentiam explicans, docet talem
statum addere supra naturalia, vigorem ratio-
nis, seu superioris partis animæ, ad conservandû
statum rationi in nullo distonum. Hunc autem
vigorem dicit non esse naturæ simpliciter, quia
non fluit ex natura; nec simpliciter gratiæ, quia
ad nihil se extendit nisi ad bonum naturæ ratio-
nali proportionatum, scilicet vivere secundum
rationem; sed esse quodammodo gratiæ, &
quodammodo naturæ, pro quanto homo nun-
quam habet, nec habere potuit ex naturalibus
hunc vigorem, sed ei advenit ex conjunctione
ad justitiam originalem. Sicut enim cogitativa,
ex conjunctione ad intellectum melius opera-
tur, quam intellectu absente; unde in homine
(teste D. Thomâ 1. p. qu. 78. art. 4. in corp. & ad
5.) confert, componit, & dividit, ob affinitatem
& propinquitatem ad rationem universalem,
seu intellectum: ita naturæ rationalis, ex con-
junctione ad donum justitiæ originalis, prædi-
ctum vigorem habuit.

Integritas ergo naturæ in tali vigore, appeti-
tum sensitivum rationi perfecte subjiciente, for-
maliter

X x